

ЛИТЕРАТУРЕНЪ ГЛАСЪ

СЕДМИЧНИКЪ ЗА ЛИТЕРАТУРА, ИЗКУСТВО, НАУКА И ОБЩЕСТВЕНИ ВЪПРОСИ

БРОЙ
4
ЛЕВА

Редакторътъ приема въ втория и сѣбота.
Всичко да се изпраща на адресъ:
Книгоиздателство „АЗБУКА“,
ул. Бачъ Киро № 2. — София.
Тел. на Издат. 58-97. Тел. на редакторъ 42-67

ЛИТЕРАTUREN GLAS
Hebdomadaire litteraire, artistique et scientifique
ИЗЛАЗИ ВСѢКА СРѢДА
РЕДАКТОРЪ Д. В. МИТОВЪ
София, 27. IX. 1931 год. — IV.

Годишен абонаментъ 140 лв., полугодишенъ 75 лв., за странство 200 лв. Обявления: 3 лв. на кв. см. предплатени. Обявления въ хрониката 10 лв. на редъ. На настоятели специални отстъпки
Ржкописи назадъ не се връщатъ.

122

ДЕСЕТЕ ГОДИНИ ОТЪ СМЪРТЬТА НА ИВАНЪ ВАЗОВЪ

МОЯТЪ ВАЗОВЪ

отъ Ад. Балабановъ

Знае се истинската българска литература още отначалото въ България се създава една особена писменост на посредственичеството и на яловитъ духове. Тогава тия духове бѣха слаби, немощни, безгласни, въ бунтежа и въ наивния политико-културен шумъ на детска България още никой не можеше да ги чуе и никой не имъ обръщаше внимание.

Но тия духове се засилиха, разможиха се, организираха се като нѣкоя войска, надигнаха гласове много високи, почнаха да крещятъ, да се помазватъ сами себе си, опълчиха се като звѣрове противъ всичко талантливо и зрѣло въ българската литература, подигнаха яловото и неинтересното, неоригиналното, книжното. То имъ трѣбваше. Трѣбваше имъ и лично за тѣхъ, понеже всѣка проповѣдъ за нѣщо силно, свѣжо и оригинално — за тѣхъ самитѣ щѣше да бѣде жизнена опасностъ.

И по тоя начинъ се появиа две литератури въ България — една книжна и ялова и безъ замаха, често и безъ грѣшки, защото нѣмаше въ какво да се грѣши, а другага жива, силна, оригинална, съ гламъци и съ удари, съ прелести и съ грѣшки, съ грубости, но винаги съ поезия.

Организацията на посредственичеството съ яростъ, подигравки, съ школска важностъ се върна противъ живота на тая хубава поезия. И успѣ доста много. Дотамъ стигна работата, щото почнаха да се надигатъ и да се халятъ и провъзгласяватъ за поети лица, които можеха да пишатъ само това, което бѣха си прочели. Не модерни бѣха тѣ, а запаха по всѣка мода. Пенчо Славейковъ най-благородния духъ въ българската литература като личностъ, макаръ и да бѣ съ твърде скромна оригинална творческа сила, все пакъ нѣмаше да загине толкова скоро, ако да не бѣ егоистичната тревога на тия организирани посредственичественици, които почнаха да го провъзгласяватъ за това, което той не можеше да бѣде. Почнаха да удавятъ бедността въ думи. Почнаха дори да пишатъ дословно за Пенчо Славейковъ че „вѣкове ще се изминатъ, докато българскиятъ народъ разбере поне нѣщо отъ поезията на Пенчо Славейковъ.“

А прочетѣ всичко отъ него, ако имашъ търпение и куражъ, ако си георей не школския духъ, прочетѣ всичко — и всичко разбере тѣй лесно, щото не вѣкове — а ти стига единъ часъ да видишъ, че тукъ имашъ работа съ едно благородно лице като човѣкъ, но съ едно съвсѣмъ скромно дарование. И ето сега, стана нѣщо много лошо съ Пенчо Славейковъ: той е незаслужено забравенъ. Голѣмитѣ думи го доубиха, голѣмитѣ думи на организирани посредственичественици. Сяко тѣй както доубиватъ оне по-голъми думи едно друго благородно, но още по скромно дарование: Димчо Дебеляновъ. И, както се интимничатъ отъ посредственичеството съ името „Пенчо“, така се интимничатъ отъ сжшитѣ хора и съ името „Димчо“.

Добъръ единъ младъ и трагично загиналъ благороденъ поетъ и рицаръ на духа, човѣкъ съ такава голѣмо сърдце и съ самопожертвувателно внушение, щото умрѣ на бойното поле. Само за това би трѣбвало всички да му се поклонимъ. Но пъкъ за поезията му, за нея ще кажемъ, че е много, крайно скромна. Често въ нея словото не е за да изрази нѣщо, а за да се каже само въ реда на нѣкой стихъ. Дотамъ

отиде работата щото, оригиналнитѣ умове, даровититѣ, голѣмитѣ души — познаватъ нещастния посредственичеството само по това колко високо той крещи за „Димчо“. Да бихъ могълъ, бихъ спрѣлъ тоя походъ противъ Димчо Дебеляновъ, за да не го постигне съдбата на Пенчо Славейковъ и на други нѣкои.

Ето, тия организирани книжници, фразвори въ литературната история, школски душици, ялови сърдца — тѣ навикаха много викве противъ Иванъ Вазовъ. И дори успѣха тѣхнитѣ вико-

ве да зашемятъ по едно време и по-свободнитѣ души въ България. И бѣ почнало да се гледа на Вазова почти съ снизхождение, често дори и съ презрение. Смѣташе се просташина да се интересувашъ много отъ Иванъ Вазовъ и да го взимашъ сериозно.

Пишеха седълги статии за поезия — неговото име се прескачаше. За неговитѣ драми само подигравки имаше. Въ неговия езикъ се намираха само грубости и грѣшки. Нѣкои несръчности поради ранното време — тѣ се трѣбѣха като капитални недостатѣци.

Чудната генетика наивностъ и непостижима свѣжестъ на „Подъ Игото“ се смѣташе за простотия. И до тамъ успѣха, щото и въ училището се явиха клонове отъ тия организации на посредственичеството.

Мои врстници и по-млади отъ мене — спомнете си, ще видите, че така бѣше!

* *

Сега вече не е тѣй! Веригата на тия посредственичественици се счули. Сами тѣ почнаха да я гризатъ съ своитѣ собствени зѣби — и тѣ почнаха да „признаватъ“ Вазова. Дори биятъ такъвъ отбой, че да изглеждатъ като че тѣ винаги тѣй сж смисли.

Жизнената сила на Вазовъ ги уплаши. Тѣ изтрѣгнаха отъ страхъ и като видѣха, че въпрѣки тѣхнитѣ заучени въ рускитѣ учебници или криворазбрани въ нѣмскитѣ естети максими — Вазовъ живѣе, Вазовъ твори, Вазовъ е интересенъ, Вазовитѣ грѣшки сж най-сладото нѣщо въ поезията. Почнаха да се озѣртатъ и да си гризатъ ноктитѣ отъ смущение. Докато тайничко — и тѣ почнаха да го „признаватъ“ и да пишатъ и явночко дори.

И ето сега, когато срѣщу тѣхната организация на посредственичеството се надигнаха нови, свѣжи, бодрѣ, богати, обилни, преливащи дарби отъ всѣка страна, макаръ и още да не сж организирани — и не трѣба това за сега! тия Вазови грѣшки сж вече на чисто Вазовъ е голѣмия поетъ, Вазовъ е сътворилъ много блага за българския езикъ. Вазовъ е нашитѣ представителъ,

Влюбѣ Вазовъ — и съ силата на своята задушевностъ въ поезията, и съ замаха на своитѣ голѣми криле, и съ детската си наивностъ и въ формата и въ съдържанието, и съ голѣмото си слово, и съ грѣшкитѣ си, съ трудолюбieto си и съ мързела и повръхността си въ много работи, съ омразата си и съ любовта си — Вазовъ е наистина въ всичко представителъ на Българския народъ. Или както го нарекохъ съ чуждата дума въ една статия въ „Таймсъ“ преди 7 години — Вазовъ е репрезентантъ на българската нация.

* *

Всичко това е хубаво, може да бъркаме въ нѣкои работи. Но едно ме блази. Познавамъ Вазовъ и като човѣкъ. Приживѣ разбира се, не следъ смъртта му — често бѣхъ въ неговата близостъ. Той ме много обичаше и ме ценѣше. Прати ми съвсѣмъ по свой починъ отъ Костенецъ такава лѣткова писмо за моитѣ класици, за тѣхния езикъ и пр. Често сме приказвали за всички нѣща съ него. А въ театръ — заедно съ него бѣхме главнитѣ въ началото на новата граде. Да каже, че бѣхме приятели съ него — не мога, защото той е много голѣмъ за това. Но наистина бѣхме близки приятели.

И тѣмко затова, тѣмко защото има нѣщо у менъ отъ неговото време — много бихъ желалъ да ми се случи да имамъ повече време да го прочета отново цѣлия. И Епопея на забравенитѣ, и Немилни нѣдраги, и Сливница, и Италия, и Подъ Игото за Мунчо и Хаджи Ахилъ, и другитѣ чичовци, особено неговитѣ малки лирики, неговитѣ толки и свѣжи разкази, въ които има толкова любовъ и толкова поэзия и толкова вестници, толкова много България!

И вѣрвамъ, това препрочитане ще ме зарадва много, ще ми възврѣне наивността, детската радостъ, ще ме оплоди като обиленъ дѣждъ следъ дълга жега. А. л. Балабановъ

ИВАНЪ ВАЗОВЪ

съ него почнахме въ нашата младостъ. А юношество то дѣлѣха той и Ботевъ. После, пленници на естетични теории, ние го отрехохме. Но животътъ е по-силенъ отъ нашитѣ хитроумни теоретични постройки и канони и налага животѣ ценности. Той наложи и на насъ Вазова, за да разберемъ, че е голѣмъ поетъ и въ широка смислъ — народенъ поетъ.

Епохата на интензивното Вазово творчество не познава по-врѣненъ изразителъ отъ Вазова: нашето политическо пробуждане и примитивнитѣ еснафски отношения на българина следъ неговото освобождение, намѣриха у Вазова своя врѣненъ изразителъ, който съ любовъ и деръ описа радоститѣ, неволитѣ, надеждитѣ и бита на българина отъ 90-тѣ години. А тоя българинъ бѣше мнозинството на българския народъ и затова никой отъ поетитѣ ни нѣма право по-голъмо отъ Вазова да носи отличнето *народенъ поетъ*. И сега дори, когато диференциацията на сословия и класи вече по-ясно се очертава, пакъ Вазовъ си остава най-разбирания и най-вкусения поетъ за мнозинството на племето ни.

Вазовъ не е отъ поетитѣ-пророци, какъто е, напр., Ботевъ, защото той

въ своитѣ поетични унеси не надхвърля времето, въ което живѣе, а следва неговитѣ трепети, вижда и разбира само истинитѣ на вчерашното и днешното. Въ това отношение ие и вѣрненъ следовникъ на своя учителъ Викторъ Юго. И ако Юго отъ монархистъ завърши съ социализмъ, то е защото бѣше свидетелъ на общественото прееущество въ Франция, чийто еволюиръ въ своитѣ концепции, защото и животътъ у насъ не му даде изживѣнията на общественъ прееустрой: отъ 1875 до 1915 — епохата на Вазовото творчество много малко се е промѣнила нашата общественна структура. Но ние не се съзнаваме, че ако Вазовъ бѣ включилъ въ своя животъ и годинитѣ следъ голѣмата война, той щѣше да разбере и се отдале на народническото движение, което днеска се носи и изнася по хубавитѣ идни дни за народа ни.

И днесъ, десетѣ години отъ смъртта на Вазова, ние можемъ вече безъ предвѣрностъ да измѣримъ рѣста на неговото дѣло и да видимъ, че Вазовъ бѣ наистина голѣмъ поетъ.

Проф. д-ръ Ас. Златаровъ